

Tütün kontrolü ve sigara bırakma alanında hemşirelik araştırmalarının haritalandırılması: Bibliyometrik bir analiz (2000-2026)

Belgin Varol¹, Ercan Özpolat²

¹Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Gülhane Hemşirelik Fakültesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara, Türkiye

²Hemşirelik Anabilim Dalı, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara Medipol Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Öz

Hemşireler, bağımlılıklar alanında önemli sorumluluklar üstlenen sağlık ekibinin temel üyelerinden biridir. Hemşirelik bakımının niteliği, sağlık hizmetlerinin genel kalitesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle hemşirelerin tütün kullanımının önlenmesi, kontrolü ve sigara bırakma müdahalelerine yönelik yürüttükleri çalışmalar hem bireysel sağlık sonuçları hem de toplum sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, hemşirelerin tütün kontrolü alanında yürüttükleri araştırmaların kapsamının ve eğilimlerinin haritalandırılması önem taşımaktadır.

Bu bibliyometrik analiz, 2000-2026 yılları arasında hemşirelik literatüründe tütün/nicotine bağımlılığı ve sigara bırakma müdahalelerine ilişkin araştırmaların yapısını ve gelişimini incelemiştir. Scopus veri tabanından elde edilen veri seti 269 farklı kaynaktan toplam 1.191 yayını içermektedir. Çalışmaların büyük bölümü özgün araştırma makalesi (n=986) olup, kalan kısmını derleme çalışmalar (n=205) oluşturmaktadır. Literatürün ortalama doküman yaşı 13,8 yıl, makale başına ortalama atıf sayısı ise 15,17'dir. Toplam 3.422 yazar katkı sağlamış olup doküman başına ortalama ortak yazar sayısı 3,72, uluslararası ortak yazarlık oranı ise %11,92 olarak bulunmuştur. Yıllık bilimsel üretim eğilimi incelendiğinde literatürün iki belirgin büyüme dönemi yaşadığı görülmektedir. İlk genişleme 2006-2008, ikinci ivmelenme ise 2013-2014 yıllarında gerçekleşmiştir. Kaynak üretkenliği açısından literatürün belirli çekirdek dergilerde yoğunlaştığı görülmektedir. En üretken dergiler Journal of Advanced Nursing, Journal of Clinical Nursing ve Journal of Addictions Nursing'dir. Bununla birlikte obstetrik, kardiyovasküler ve onkoloji hemşireliği gibi farklı uzmanlık alanlarına ait dergilerde de çalışmaların olması tütün bırakma ile ilgili çalışmaların multidisipliner bir yaklaşım sergilediğini de göstermektedir.

Ülke bazlı üretim ve iş birliği analizleri, araştırma liderliğinin büyük ölçüde ABD, Birleşik Krallık ve Avustralya tarafından yönlendirildiğini göstermektedir. ABD tek başına yayınların yaklaşık %31'ini oluşturarak literatürde baskın bir konuma sahiptir. Türkiye ise 25 yayın (%2,1) ile sorumlu yazar ülkeleri arasında ilk 10'da yer almakta, ancak uluslararası ortak yazarlık oranının düşük olması dikkat çekmektedir. Ülke bazlı atıf analizi, yayın sayısı ile etki arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir. Birleşik Krallık, Hollanda ve İsveç gibi ülkeler daha düşük üretim hacmine rağmen yüksek makale başına atıf oranları ile öne çıkmaktadır.

✉ Belgin Varol ▪ varolbelgin@yahoo.com

Geliş tarihi / Received: 05.03.2026 **Kabul tarihi / Accepted:** 05.05.2026 **Yayın tarihi / Published:** 22.05.2026

Telif hakkı © 2026 Yazar(lar). Sağlığı Geliştirme ve Sigara ile Mücadele Derneği tarafından yayımlandı. Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren [Creative Commons Atıf Lisansı \(CC BY\)](#) ile dağıtılmıştır.

Copyright © 2026 The Author(s). Published by The Society for Health Promotion and Tobacco Control. This is an open access article distributed under the [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

Tematik kümelenme analizi literatürde beş ana araştırma hattı bulunduğunu göstermektedir: Hemşire liderliğinde davranış değişikliği ve danışmanlık müdahaleleri, kronik hastalık yönetimi bağlamında sigara bırakma, gebelik ve maternal sağlık odaklı çalışmalar, yeni nikotin ürünleri (e-sigara, vaping), hemşirelik eğitimi ve yetkinlik geliştirme. Overlay analizine göre özellikle 2010 sonrası dönemde literatürde kavramsal çeşitlenme artmış ve e-sigara, vaping, teknoloji destekli müdahaleler ve öz-yönetim yaklaşımları gibi yeni temalar ortaya çıkmıştır.

Bu bibliyometrik analiz, hemşirelik literatüründe tütün ve nikotin bağımlılığına yönelik araştırmaların zaman içinde önemli bir gelişim gösterdiğini ve özellikle sigara bırakma müdahaleleri, sağlık geliştirme ve koruyucu bakım çerçevesinde yoğunlaştığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, hemşirelerin tütün kontrolündeki kritik rolünü desteklerken, gelecekte özellikle uluslararası iş birliklerinin artırılması ve yeni nikotin ürünlerine yönelik araştırmaların geliştirilmesinin önemli olduğunu düşündürmektedir.

Anahtar kelimeler: tütün kontrolü, sigara bırakma, hemşirelik, nikotin bağımlılığı, bibliyometrik analiz, bilimsel haritalama